

Pokol na Brezovi Rebri

2. del

Ivo Žajdela

Pod množični pokol ujetnikov na Brezovi Rebri decembra 1942 so se podpisali: Lado Ambrožič - Novljan, komandant Gubčeve brigade, Jože Brilej, Milovan Šaranović, Dušan Bravničar in Viktor Avbelj.

Leta 2005 so partizanskemu »heroju« Lado Ambrožiču - Novljanu pred občino v Žužemberku postavili spomenik.

draga Jevtića prosvetni dom, tretja pa pod poveljstvom komandanta Gubčeve brigade Lada Ambrožiča - Novljana prosvetni dom v Gornjem Ajdovcu.

Kot vidimo in bomo videli še v nadaljevanju, je napad organizirala in vodila takratna komunistično-partizanska elita. Razen če kateri od njih ni prej padel (npr. Jevtić in Šaranović), so kasneje vsi doživeli napredovanja in bili v samem vrhu komunistično-partizanske združbe. Častijo jih še danes, tudi s postavljanjem spomenikov (Potočar, Ambrožič) in poimenovanjem ulic po njih (Avbelj, Šaranović, Brilej, Ambrožič).

Po Ambrožičevih navedbah naj bi bili v Žužemberku in Ajdovcu zaznali nevarnost partizanskega napada in naj bi se bili zato celo umaknili iz Ajdovca, vendar so jih partizani prehiteli. Kot navaja, naj bi bila prav dan pred napadom prišla v Ajdovec skupina 40 vojakov vaške straže iz Žužemberka. V Ajdovcu naj bi bilo ob napadu 76 branilcev, od tega 44 iz Žužemberka, iz Ajdovca in okolice pa 32.

Partizansko uničevanje Po Ambrožiču naj bi bili partizani najprej zažgali šolo, a naj bi se bilo iz nje uspelo rešiti večini branilcev. Opis je v primerjavi z nadaljevanjem zanimivo skop. Ko sem bil letos na blagoslovitvi farnih spominskih plošč, mi je domačin, ki je takrat kot desetletni fantič opazoval dogajanje, povedal, da so partizani šolo požgali (še)le tri dni po napadu.

Ambrožič je potem bolj podrobno opisal uničenje cerkve in prosvetnega doma. V cerkev naj bi bili partizani vdrli tako, da so z bombo razstrelili vhodna vrata, potem so notranjost cerkve zažgali, tako da je bila cerkev popolnoma uničena. Cerkev so zažgali zato, da bi uničili dva vaška stražarja na vrhu zvonika, ki sta s puškomitaljezom branila vas pred napadalci. Po uničenju cerkve jih je na koncu čakal najtrši oreh, vaški stražarji v Gnidovčevem prosvetnem domu, ki so ga domačini z lastnimi rokami zgradili tri leta prej (1939). Šlo je torej za popolnoma novo stavbo, namenjeno kulturi in izobra-

Ambrožič je zapisal, da so nekaj dni pred napadom na Ajdovec, 7. decembra 1942, ustanovili »Dolenjsko operativno cono«, njen komandant je postal Milovan Šaranović, politični komisar Jože Brilej, dotedanji član političnega komisariata glavnega poveljstva, da se je njeno poveljstvo »že udeležilo

ajdovške akcije in je imelo poveljniško mesto tudi v Ajdovcu«.

Zločinci in njihovi spomeniki Ko se je Gubčeva brigada 11. decembra okoli 23. ure ponoči približala Ajdovcu, se je, kot piše Ambrožič, razdelila na tri skupine. Prva je pod poveljstvom komandanta tretjega bataljona Staneta Potočarja obkolila šolo, druga pod poveljstvom namestnika brigade Pre-

ževanju. Po silnem obstreljevanju je partizanom uspelo streho stavbe zažgati, potem so z bombo razstrelili vhod in začela se je morija. Partizani so po Ambrožičevi navedbi pri napadu ubili 25 branilcev, 25 pa so jih zajeli. Zanimivo, da Ambrožič ni navedel podatkov, koliko partizanov je bilo mrtvih in ranjenih, le v opombi je omenil, da je bil eden ubit. Ta podatek pa sta navedla druga avtorja. Stane Semič - Daki je v svoji knjigi *Najboljši so padli* (drugi del, str. 63) navedel, naj bi bila imela v Ajdovcu Gubčeva pet mrtvih in petnajst ranjenih. Toda precej kasneje je Franci Strle v knjigi *Tomšičeva brigada* (druga knjiga, str. 255) zapisal, naj bi bila padla dva partizana (pa še ta dva naj bi bila iz Tomšičeve brigade, ki je večinoma takrat varovala dostope do Ajdovca, le nekaj borcev s težjim orožjem je dodelila Gubčevi za napad), ranjeni pa naj bi bili trije.

Komunistični »sodniki« Ujete vaške stražarje so odvedli v bližnjo vas Brezova Reber. Tam so jih na hitro »zaslišali« s spraševanjem, ki je bilo čisto boljševiskično, potem pa, kot je zapisal Ambrožič, so jih devetnajst »obsojili na smrt« in umorili blizu vasi. V resnici so v skupnem grobišču našli 21 trupel.

Albin Gnidovec iz Domžal, domačin iz Ajdovca, je 16. oktobra 1999 v *Sobotni prilogi Dela* objavil pismo z naslovom *Ajdovška tragedija*, v katerem je med drugim objavil imena komunistično-partizanskih krvnikov iz Brezove Reberi (in Ajdovca seveda). Kot je navedel, so »zapisnik zaslišanja« ujetih vaških stražarjev po naslednjem vrstnem redu podpisali: Bolko Brezar (pravo ime Jože Brilej), Šaranović (srbski oficir), Novljan (Lado Ambrožič, komandant Gubčeve brigade), Veljko Kočevar (pravo ime Dušan Bravničar) in Rudi Hrast (pravo ime Viktor Avbelj).

Spomenik v Žužemberku V nadaljevanju v svoji knjigi *Gubčeva brigada* je Ambrožič opisal, kako so potem hoteli uničiti še postojanko vaške straže v Žužemberku. Napadli so jo v noči na 21. december, vendar jim je

kljub uničevanju ni uspelo zavzeti, čemur bi sledil nov masaker ujetnikov. Tudi temu napadu je poveljeval Lado Ambrožič - Novljan, ki zato na širšem dolenskem območju velja za hudega zločinca. Verjetno mu je zato občinska oblast v Žužemberku, ki je v rokah levece oz. LDS, leta 2005 na trgu pred občinsko stavbo postavila velik spomenik. Naj se ve, koga častijo levičarji. Ta spomenik, še eden od mnogih, ki so jih komunisti po svoji morilski revoluciji na gosto postavili po Sloveniji, je v posmeh neizmerni množici žrtev, gorja in opustošenj, ki so jih storili s svojim zločinskim delovanjem.

Lado Ambrožič je po strahotnem uničenju Ajdovca in uničevanju v Žužemberku svojo Gubčevo brigado odvedel daleč v stran, v Mirnsko dolino. Tam je Gubčeva spet pod Ambrožičevim vodstvom 27. decembra 1942 napadla grad Dob, kjer je bilo nekaj italijanskih vojakov, pod zaščito katerih se je zaradi groženj s smrtjo zatekla Mavsarjeva družina. S številčno premočjo so grad zavzeli in zažgali, pri tem pa umorili njihove lastnike (očeta, mater in sina Logothetti) ter sedem članov družine Mavsar (očeta, mater in pet otrok).

Ambrožičeva »bela garda« Ambrožič je v knjigi *Gubčeva brigada* (str. 131) zapisal: »Poglaviti sovražnik na Dolenjskem je bila v tem času bela garda. Ko so bilečasno porušene tri njene postojanke, bi bilo treba uničiti še zadnjo, najbolj nevarno, na Polici.« To, da je bila za komunistične partizane glavni nasprotnik slovenska protirevolucija, je za vse tiste, ki berejo partizansko literaturo, povsem očitno. Tega ne vedo le tisti, ki naš medvojni čas poznajo in vrednotijo le na podlagi šolskih in publicistično-propagandnih pripovedovanj in ki ne berejo osnovne literature.

V svoji knjigi je Ambrožič pred gornjim citatom o uničevanju »bele garde« precej obširno opisal mnoge primere, ko je svojo Gubčevo brigado v drugi polovici leta 1942 vodil od ene vaške skupnosti do druge - od Škocjana do Police - in jih uni-

čevalno napadal, strahovito ropal (v knjigi je namesto ropanja ves čas uporabljal tujko rekvizicija) in požigal domačije. Po začetku teh partizanskih uničevalnih in morilskih pohodov se je Gubčeva brigada oz. njegovo vodstvo 16. oktobra 1942 (kot to piše na str. 64) na Debelem hribu (SZ nad Polico) sešlo s »člani glavnega poveljstva ter vodstva osvobodilnega gibanja«, ki jih je vodil Boris Kidrič. Ta Boris Kidrič, ki ga na Slovenskem še danes častijo z imeni krajev in šol, z mogočnimi spomeniki in s številnimi imeni trgov in ulic, je takrat »obiskal bataljon za bataljonom« in partizanom razlagal, da morajo »poseben poudarek« nameniti pojavu protirevolucije, ki jo morajo »nujno« in »do korena« zadušiti in zatreti. Posebej pa je to ukazal poveljstvu brigade. Ambrožič je zapisal, da je brigadno poveljstvo takoj po srečanju s Kidričem in z njegovimi spremljevalci »napravilo načrt za uničenje belogardističnega žarišča na Polici in v okoliških vaseh«. Na naslednjih straneh je potem opisal, kako je bilo to partizansko uničevanje videti: morija, požiganje, ropanje.

Pričevanje Olge Vipotnik Omenili smo že, da je Ambrožičeva knjiga o Gubčevi brigadi zelo debela, saj ima kar 1.074 strani. To pomeni, da je dokaj podrobno opisal uničevalno pot te partizanske združbe. Kljub temu je mnoge grde stvari zamolčal. Tako med drugim umor nekega partizanskega borca, ki ga je on ukazal, le kakšen dan pred prej omenjenim srečanjem z glavo komunistične revolucije Kidričem.

Dogodek je v svojih spominih, napisanih leta 1955, omenila borka v njegovi Gubčevi brigadi Olga Červan - Vipotnik. Takole se glasi njen zapis: »Naša dva bataljona sta nato odšla iz doline Radulj spet k Svetemu križu ob meji. Na tem pohodu se je dogodila v brigadi zelo težka stvar. Komandant Novljan /Lado Ambrožič - Novljan/ je dal streljati nekega partizana iz 2. bataljona. Ne spominjam se več, za kaj je šlo, toda ta partizan je imel nekakšne razprtije z Novljanom. Da bi uveljavil svoje, je zagrozil Novljanu, da bo

vso stvar povedal komandantu Glavnega štaba Matiji, katerega je osebno poznal, saj sta bila menda iz istega kraja. Novljan se je pri tem silno razjezil ter odredil, da se upornega partizana takoj ustrelji. Odredil je nekaj justifikatorjev, ki so partizana odpeljali in ustrelili. Še zdaj se spominjam njegovega joka, ko so ga peljali, in njegovih tožba, ko je klical svojo hčerko Majdo, ter kaj bo z njo. Ta justifikacija je zelo neprijetno odjeknila med partizani. Spominjam se, da tedaj nismo bili preveč prepričani o krivdi tega partizana.«

Nagrada za zločin Vipotnikova je še dodala, da so potem zapustili taborišče in da je bila blizu komisarja brigade Rudija Avblja /Viktorja/, komandanta Novljana in da je bil namestnik komisarja Veljko Kočevar. Petdeset let kasneje je k temu svojemu zapisu dodala še nekaj podatkov (Olga Červan - Vipotnik, *Partizanka*, Vojni muzej Logatec, 2010). Umorjenemu partizanu naj bi bilo ime Ervin, doma je bil ali iz Sneberij ali Zadobrove, žena je umrla v internaciji, hčerka Majda pa da se je poročila in imela tri otroke. »Vsi so bili prepričani, da je padel,« je dodala Vipotnikova, ki je še zapisala, da je bila ta Ambrožičeva žrtev pred tem v »II. grupi odredov«, da je bil »zelo hraber« in da »ni hotel iti v Cankarjevo brigado«. Temu da se je uprl in zato ga je Ambrožič dal umoriti.

Komunistično vodstvo je takšne partizanske poveljnike štutilo in jih kasneje nameščalo na čedalje pomembnejše funkcije. Uspeh njihove revolucije je bil mogoč le ob najbolj energičnih oz. brezobzirnih dejanjih partizanskih poveljnikov. Ambrožič je do konca vojne naredil strmo partizansko kariero. Po vojni je za nagrado lahko pisal debele propartizanske knjige. V zadnjih dveh desetletjih svojega življenja je postal borčevska ikona, ki je nastopala na številnih borčevskih slovesnostih. V svojih govorih je povzdigoval partizanstvo in lagal o vsesplošnem uničenju Slovenije, ki ga je povzročilo to njegovo partizanstvo. ■

Nadaljevanje prihodnjič